

До спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(вулиця Січових Стрільців, 52А,
м. Київ, 04053)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, доцентки

Кравченко Ганни Юрївни

на дисертацію Вишневської Ганни Петрівни

на тему «Етнокультурні тенденції розвитку змісту шкільної освіти в Україні (90-ті рр. XX – 10-ті рр. XXI століття)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки

Актуальність теми. Суспільно-політичні події, які впливають на розвиток освіти в Україні, обумовлюють соціальні зміни, які, в свою чергу, вимагають реформування системи освіти на гуманістичних та демократичних засадах. Інтерес до феномену етнічної культури на різних етапах розвитку українського народу визначається в наш час багатьма складними як внутрішніми, так і зовнішніми обставинами. Уміння забезпечити наукове середовище, яке сприяє розумінню процесів, що відбуваються в етнічній культурі, усвідомлення їх ключової ролі в етнопедагогічному полі діяльності є визначальним для формування внутрішнього світу та формування основ етнокультури у вихованців закладів освіти всіх рівнів.

Ми погоджуємося з авторкою, яка зазначає, що у науковому та практичному сенсах інтерес становить проблема етнокультурних тенденцій розвитку змісту шкільної освіти в Україні у хронологічних межах 90-х рр. XX – 10-ті рр. XXI ст. Так як у ці роки відбулись не лише кількісні та структурні зміни, а й якісний розвиток змісту шкільної освіти учнів у сув'язі з формуванням духовності, національної свідомості нової генерації учнів у незалежній Україні. Враховуючи зазначене підтвердимо висновок авторки про те, що зазначена наукова проблема актуалізована в низці документів про освіту. Цілі, мета, вимоги до змісту і провідні напрями його розвитку на законодавчому рівні визначено відповідно до європейських освітніх практик у Законах України: «Про вищу освіту» (2014), «Про світу» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020); Концепції Нова українська школа» (2016); професійних стандартах підготовки вчителів.

Тобто, рецензована робота звертає увагу на актуальні питання висвітлення провідних етнокультурних тенденцій розвитку шкільної освіти учнів, які детерміновані змінами освітніх парадигм у незалежній Україні в окреслених хронологічних межах.

Аналіз джерельної бази дає Вишневській Ганні Петрівні підстави стверджувати про науковий інтерес до досліджень етнокультурної місії школи в різні роки та виокремити низку суперечностей, які підтвердили, що незважаючи на незаперечну цінність результатів проведених наукових досліджень, поза увагою залишилися важливі аспекти розвитку змісту шкільної освіти в Україні.

Отже, підкреслимо як позитивне, зроблений в дисертації Г. П. Вишневською ретельний реферативний огляд наукових джерел (автором проаналізовано 201 джерел із них 4 іноземними мовами).

Зазначимо, що актуальність роботи підсилюється й низкою виділених суперечностей, які зазначені у роботі. Ми цілком підтримуємо точку зору авторки, що виокремлені суперечності свідчать про те, що цілісне та системне висвітлення провідних етнокультурних тенденцій розвитку змісту шкільної освіти, які детерміновані змінами освітніх парадигм в Україні у хронологічних межах 90-х рр. XX – 10-ті рр. XXI ст., дозволяють виявити перспективні ідеї, що можуть бути адаптованими в сучасний освітній простір.

Таким чином, актуальність дослідження не викликає сумнівів, тема дисертаційного дослідження Г. П. Вишневської є актуальною.

Дисертаційне дослідження має зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планової теми кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти «Професійна мобільність учасників освітнього процесу в умовах реформування вищої освіти» (державний реєстраційний номер – 0122U200923). Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України. Тему дисертації затверджено Вченою радою Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (протокол від 28.12.2023 р. №16).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертаційному дослідженні Г. П. Вишневської визначено науковий апарат: сформульовано мету, яка знайшла декомпозицію у чотирьох завданнях, виділено об'єкт, предмет дослідження. На наш погляд, авторкою здійснено коректний підбір загальнонаукових методів дослідження, що сприяли досягненню мети та вирішенню завдань дослідження. Їх виділення, обґрунтування, доцільність й логічність використання вказують на наукову зрілість здобувачки.

Аналізуючи зміст дисертаційного дослідження, можна дістатися висновку, що отримані результати та висновки, які сформульовані у дисертації й положення, що виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими, мають логіку формулювання. Основні положення, висновки й результати дослідження обговорено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах. Матеріали дисертаційного дослідження обговорювалися й одержали позитивну оцінку на засіданнях. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Державного закладу вищої освіти

«Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (протокол №5 від 12.12.2023).

Основні результати дослідження відображено у 8 наукових працях, з яких: 5 статей опубліковано у фахових виданнях України, 1 стаття – у науковому виданні, 1 – у зарубіжному науковому виданні, 1 публікація надрукована у збірнику матеріалів науково-практичних конференцій.

Підкреслимо, що отримані наукові продукти успішно впроваджуються в освітній процес Київського міського будинку вчителя (довідка від 05.10.2023 р. № 157), Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва (довідка від 13 жовтня 2023 р. № 134), Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука (довідка від 25.10.2023 р. № 452), Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (довідка від 13.11.2023 р. № 18-05/1266).

Рецензоване дисертаційне дослідження Г. П. Вишневської відрізняється ґрунтовністю та логікою викладення матеріалу. Так, робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел. Дослідження містить таблиці та додатки.

Зазначимо, що розділи рецензованої дисертації у повній мірі описують результати наукових пошуків авторки й розкривають зміст розв'язання виділених на початку дослідження завдань.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів дисертаційного дослідження. До найголовніших наукових результатів, що отримано дисертанткою особисто, можна віднести те, що уперше системно й цілісно обґрунтовано та охарактеризовано особливості пріоритетних етнокультурних тенденцій розвитку змісту шкільної освіти учнів в Україні, які мали місце впродовж 1991–2018 років відповідно до мети щодо вдосконалення й розбудови змісту шкільної освіти на національному та українознавчому ґрунті у руслі домінуючих парадигм освіти – особистісно орієнтованої та компетентнісної; охарактеризовано етнокультурні тенденції розвитку змісту шкільної освіти в зазначених відтинках історії: впровадження етнокультурного змісту шкільної освіти відповідно до нових парадигм освіти; утвердження етнокультурного концепту змісту шкільної освіти в документах України про освіту, концепціях, програмах; пошуку шляхів реалізації виховного ідеалу на етнокультурному ґрунті; нормативно-методичного регулювання впровадження етнокультурної компоненти в зміст шкільної освіти; регіонального характеру вдосконалення етнокультурної компоненти змісту шкільної освіти; трансформації культурних пріоритетів – від етнокультурних і національних – до полікультурних і міжкультурних комунікацій.

Значення отриманих результатів для науки і практичного їх використання. Матеріали та результати дисертаційного дослідження мають певну наукову і практичну цінність. На наш погляд, заслуговує на схвалення

введення авторкою до наукового обігу фактологічного матеріалу про нормативне та змістово-методичне забезпечення реалізації етнокультурних тенденцій у змісті шкільної освіти в руслі домінуючих парадигм освіти (підбірка програм, навчальних посібників, краєзнавчих матеріалів); продуктивні практики етнокультурних тенденцій змісту шкільної освіти (матеріали з особистих архівів педагогів і здобувача, фондів Педагогічного музею України).

Нам подобається подана Г. П. Вишневською у розділі 1, п.1.1 Характеристика базових понять дослідження етнокультурних тенденцій розвитку змісту шкільної освіти в Україні (90-ті рр. XX – 10-ті рр. XXI ст.) . Позитивним моментом у дослідженні є подана дисертанткою систематизація та групування джерел дослідження відповідно принципів, критеріїв та показників (С.56-57). А також розроблений дослідницький інструментарій, що дав змогу авторці з'ясувати та схарактеризувати зв'язки між запитами суспільства щодо змін мети і змісту шкільної освіти та модернізацією освітніх практик досліджуваного освітньо-культурного явища.

Аналізуючи роботу, підкреслимо, що нам імпонують визначені критерії періодизації, які було виокремлено відповідно до методологічних підходів теми дослідження (С.82-83). Заслуговує на увагу розроблена Г. П. Вишневською періодизація на засадах парадигмального підходу до вивчення історико-педагогічних процесів і явищ, з опорою на особливості зумовлені парадигмами освіти, ідеями, концепціями, цілями та нормативно-правовим супроводом розвитку змісту шкільної освіти, з урахуванням розуміння сутності поняття «період» (С. 84-90). Підкреслимо, що заслуговує на схвалення виокремлені етнокультурні тенденції розвитку змісту шкільної освіти в Україні (С.108-111).

Отже, відповідність дисертаційного дослідження чинним вимогам не викликає сумнівів. Аналізуючи дисертацію з теоретичних позицій, зазначимо, що структура викладення матеріалу є послідовною і системною, що свідчить про ґрунтовну обізнаність дисертантки з сутністю означеної проблеми.

Також, зазначимо, що робота перевірена за допомогою автоматизованої системи «Unicheck», що не виявила порушень академічної доброчесності (ID перевірки: 1015890619) та підтвердила відсутність академічного плагіату.

Отже, відповідність дисертації чинним вимогам не викликає сумнівів. Дослідження є оригінальним і завершеним

Дискусійні положення та певні зауваження щодо дисертаційної роботи. Даючи в цілому позитивну оцінку роботи, вважаємо за потрібне звернути увагу на окремі аспекти, зокрема:

1. В деяких місцях дисертаційного дослідження спостерігається відсутність логічного зв'язку між його частинами та брак обґрунтованості представленої інформації. Наприклад, у розділі 1, п.1.1. на С. 36 дисертанткою зазначено, що «відповідно до предмета дослідження нами уточнено ключове поняття, яке вживаємо в множинній формі: «етнокультурні тенденції змісту шкільної освіти». Сутність поданого поняття «етнокультурні тенденції змісту

шкільної освіти» полягає в окресленні в змісті шкільної освіти знання, напрямів досягнень у різних сферах життя людей в етнокультурних середовищах, соціально-культурного досвіду, що ґрунтується на зрозумілих і затребуваних особистістю та суспільством цінностях для того щоб зробити їх надбанням молодшої генерації. Етнокультурні тенденції змісту шкільної освіти розглядаємо згідно зі структурою, усталеною в педагогічній науці – а) досвід ефективної практичної діяльності пізнавальний досвід; в) досвід соціальної взаємодії в процесі досягнення спільної мети; г) морально-етичний досвід; д) духовно-культурний досвід». Вважаємо, що для покращення розкриття змісту означеної проблеми, спочатку необхідно зазначити та охарактеризувати етнокультурні тенденції змісту шкільної освіти, а потім на цій основі робити висновок.

2. На С. 47. Розділ 1, п.1.1. авторкою за результатами категоріального аналізу, виокремлено та уточнено ключові поняття та категорії з теми дослідження: «розвиток», «зміст освіти», «етнокультура», «культура», «етнос». Подано авторське тлумачення поняття «етнокультурні тенденції розвитку змісту шкільної освіти». Але у самому розділі не розкрито такі поняття як «парадигми освіти», «мета освіти». На наш погляд їх розкриття підсилило б теоретичну значущість роботи.

3. У розділі II, п. 2.2. дисертанткою звернено увагу на деякі негативні аспекти досліджуваної проблеми етнокультурних тенденцій розвитку змісту шкільної освіти в умовах зміни парадигм освіти. Але існує і інший - позитивний практичний досвід. На нашу думку, подання як негативних, так і позитивних аспектів дослідження, підсилило б теоретичну значущість роботи та було б більш переконливим.

4. У розділі III. П.3.1. необхідно більш чітко прописати особистісно-професійні вимоги до вчителя в умовах актуалізації етнокультурної спрямованості розвитку змісту шкільної освіти в Україні. На наш погляд, у дослідженні, визначення особистісно-професійних вимог до вчителя потребує більшої конкретизації.

5. Розділ III. С. 149-150 зазначено, що розроблено методичний інструментарій з урахуванням ціннісно-сміслового та розвивального концептів і розроблено поетапні рекомендації для вчителів і учнів. Але авторкою подано на етапах тільки рекомендації та особистісно-професійні вимоги до модератора і не розкрито саме методичний інструментарій. У педагогічних словниках зазначається, що методичний інструментарій - це не просто набір даних, а саме впорядкована система показників, які дадуть можливість оцінити й зважити правильність розв'язання завдань. На наш погляд, розроблений автором методичний інструментарій довів би важливість упровадження результатів дослідження етнокультурних тенденцій розвитку змісту шкільної освіти в Україні та підсилив би практичну складову дослідження.

6. Список літературних джерел складає 201. На жаль, у ньому на наш погляд, не відображено публікації сучасних педагогів-практиків, які б розкривали або підтверджували практику реалізації етнокультурних тенденцій розвитку змісту шкільної освіти.

Висловлені зауваження носять рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного Г. П. Вишневською дисертаційного дослідження.

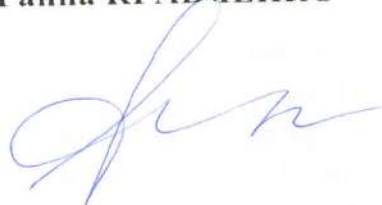
Загальна оцінка дисертації, висновок про відповідність дисертації, встановленим вимогам та можливість присудження наукового ступеня.

З урахуванням усього зазначеного вище вважаю, що дисертація «Етнокультурні тенденції розвитку змісту шкільної освіти в Україні (90-ті рр. XX – 10-ті рр. XXI століття)», виконана Вишневською Ганною Петрівною для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, відповідає всім вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, а її авторка – Вишневська Ганна Петрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки.

Рецензент –

доктор педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри технологій навчання,
охорони праці та дизайну
Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України

Ганна КРАВЧЕНКО

Підпис Ганни Кравченко
Провірний інженер

Ганна Кравченко